KÜRESELLEŞME VE MÜSİAD: BİR MÜSLÜMAN İŞADAMI DERNEĞİNİN KÜRESELLEŞMEYE EKLEMLENMESİ

Berrin KOYUNCU*

ABSTRACT

In recent years, the global economy has been experiencing significant changes and transformations. Globalization is an umbrella term used to indicate that is no more possible to explain the social and political changes with only reference to nation-state, national identy and national economy. The extent of economic interactions between people in different countries is growing at an accelerating rate. There is more trade, more foreign exchange transactions, a borderless global market place is created. In addition to this economic side, globalization has a cultural dimension. Cultural globalization has paved the way to the rise of local reactions and cultural identity claims. Turkey has also been affected by the economic and cultural globalization process and experienced parallel transformations in its economic, political and cultural spheres. That's why in this article, I want to analyse the impact of globalization processes on an Islamic Turkish businessmen assocation, MÜSİAD (The Independent Industrialists' and Businessmen Assocation) and how MÜSİAD has articulated these globalization processes.

Anahtar sözcükler: Küreselleşme (Globalleşme), MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği), Türk İşadamı Dernekleri.

* Araştırma Görevlisi, Dr. Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

Giriş

Son yıllarda dünya ekonomisi önemli değişimlere sahne olmuştur[1]. Küreselleşme ya da globalleşme kavramını bu değişimler sonucunda yaşanan süreci adlandırmak için kullanıyoruz. Daha ayrıntılı olarak belirtmek gerekirse, teknolojik gelişmenin artması ve yayılması ile üretimin, sermayenin, finansal pazarın ve hizmetlerin ulusal sınırları aşması küreselleşmenin iktisadi boyutunu; devletin otoritesindeki değişim, küreselleşmenin siyasi boyutunu; demokrasi, insan hakları, çevre bilinci gibi değerlerin tüm dünyada yaygınlaşması ise küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutunu oluşturur. Bu tanımlamadan yola çıkarak iktisadi küreselleşmenin sınır tanımayan bir küresel Pazar yaratarak ulusal ekonomi, ulus-devlet gibi kavramların anlamını yitirmesine yola açtığını, kültürel küreselleşmenin ise evrensel Batı değerlerinin yaygınlaşmasıyla yerel kültürel kimlik taleplerinin yükselmesine sebebiyet vererek ulusal kalkınma fikrini problemli hale getirdiğini iddia edebiliriz.

Türkiye'de yaşanan bu değişim rüzgarından nasibini alarak hem kültürel hem de iktisadi küreselleşmeden etkilenmiştir. Özellikle seksenli yılların başından itibaren Türk toplumu önemli siyasi ve ekonomik değişimler yaşanmıştır[2]. Türk ekonomisinde, 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte ithal- ikameci içe dönük ekonomi modeli terk edilerek ihracatı teşvik eden dışa açık bir ekonomi modeli benimsenmiştir. Böylece Türk ekonomisinin dışa açılma süreci başlamış, 1989-90 yılları arasında bu süreç tamamlanmıştır. Bu süreçte, öncelikle mal piyasaları dış pazarlara açılmış ve ticaret kotalarının koruması altındaki ithalat rejimi serbestleşmiştir. Döviz kuru yüksek bir devalüasyonu takiben esnekleştirilmiş ve dolaylı teşviklerle birleştirilerek sanayiinin ihracata yönlendirilmesinde temel bir araç görevi görmüştür. Ulusal mali piyasaların

---

[1] Bu değişimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Axford, Barrie, (1195) *The Gold Sysem: Economics, Politics and Culture*, New York: St. Martin's Press; Carnoy, Martin, (1993), *The New Global Economy in the Transformation Age: Reflections on Our Changing World*, Pennsylvania State University Press; DAniels, P.W. ve Lever, W.F. (der), (1997), *The Global Economy in Transition*, London: Longman; Held, David ve McGrew, Anthony (der), (2000), *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, London: Polity Press; Pirages, Dennis ve Sylvester, Christine, (1990), *Transformations in the Global Political Economy*, London: McMillan Press.

[2] Bu değişimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akşin, Sina, Korkut ve Tanör, Bülent, (1997), *Bugünkü Türkiye 1980-1995*, İstanbul: Cem Yayınevi; Arıcanlı, Tosun ve Rodrik, Dani (der), (1990), *The Political Economy of Turkey: Debt, Adjustment and Sustainability*, New York: St. Martin's Press; Balım, Çiğdem (der), (1995), *Turkey: Political, Social and Economic Challenges in the 1990s*, New York: E. J. Brill; Eralp, Atilla, Tünay, Muharrem ve Yeşilada, Birol, (1993), *The Political and SocioeconomicTransformations of Turkey*, London: Praeger; Kazgan, Gülten, (1994), *Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; Kazgan, Gülten, (1997), *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; Kramer, Heinz, (2000), *A Changing Turkey: The Challenge to Europe and The United States*, Washington: Brookings Institution Press; Öniş, Ziya, (1998), *State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective,* İstanbul: Boğaziçi University Press.

serbestleşmesi ve dış finans merkezleriyle eklemlenme süreci bu gelişmeleri takip etmiş ve Türk ekonomisi 1990lı yıllara tamamıyla dışa açık bir ekonomi konumunda girmiştir (Yeldan, 2001:15).

Türk ekonomisine etkisi açısında iktisadi küreselleşmenin bir boyutunu oluşturan üretim şeklindeki değişim (kitle üretiminden esnek üretime geçiş) oldukça önemlidir. Enformasyon teknolojileriyle küçülen bir dünyada rekabet ulusal piyasaları birbirine bağlarken, ulusal ekonomilerde büyük olmanın değil, hızlı olmanın daha çok başarı getireceğini göstermiştir. Globalleşmenin ürünü olan bu süreç, küçük ve orta ölçekli firmaların (KOBİ) önemlerinin artmasının altında yatan süreçtir. 1980li yıllarda Özal'ın Batı piyasalarıyla entegrasyon yolunu açan düzenlemelerin ve alt yapı imkanlarının gelişmesiyle KOBİ'ler Türkiye'de daha da önemli hale gelmiştir. Bu özellikle çeşitli Anadolu kentlerinde boyutları bakımından küçük, fakat neredeyse uluslar arası rekabette dahi söz sahibi olabilecek bazı firmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Katırcıoğlu, 1995). Bayramoğlu'nun ifadesiyle bu gelişme Türkiye'de üretici sınıf yapısında çatlamaya, daha doğru bir deyişle bir farklılaşmaya yol açmış, eski güçlerin yanına merkez dışından gelen yeni güçler eklenmiş ve doğal olarak bu çerçeve yeni ve yoğun bir çatışmayı beslemiştir (Bayramoğlu, 2001: 35). KOBİ'lerden oluşan yeni iktisadi aktörler (yani İslami Anadolu sermeyesi ile metropollerde yeni oluşan dışa dönük imalat ve ihracat firmaları) kredi ve teşvikler başta olmak üzere kaynakların büyük çoğunluğuna hakim iç sermaye dokusuna karşı çıkmışlar, kendilerini oyun dışı bırakan aşırı tekelimsi ekonomik yapının değişmesini ya da onlara bir kanal açılmasını talep etmişler ve bu oranda siyasallaşmıştır (Bayramoğlu, 2001: 35).

Bu noktada Türkiye'de ekonomi alanında yaşanan değişimlere paralel olarak kültürel ve siyasi alanlarda da değişimlere sebep olmuştur küreselleşme süreçleri. Bir yandan Türk ekonomisinde yaşanan liberalleşme çabalarının yanısıra, Türkiye'de 1990lı yıllar sivil toplum kuruluşları ve derneklerin ortaya çıkmasında olumlu bir ortam meydana geldi. Yine Türkiye, 27 Mart 1994 seçimleriyle kendini iyice belli eden siyasi İslamın yükselişine şahit oldu[3] Bu gelişme, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren benimsenen modernleşme modelini tehdit eden bir durumu ortaya çıkardı. Çünkü bu modernleşme modeline göre belirlenen vatandaş tanımı, "Türk-laik" dışında kalan bütün kimlik ve talepleri (Kürt, İslam gibi) dışlıyordu. Küreselleşme süreçleri siyasal alanı devlet-parti eksenine indirgeyen devletçi siyasal söylemin ve böylece devlet /parti /toplum arasında varsayılan "temsil ilişkisini"nin krize girmesine yol açtı. Bu belirsizlik

[3] 1990larda Türkiye'de siyasal İslamın yükselişi ile ilgili bkz. Bayramoğlu, Ali, (2001), *Türkiye'de İslami Hareket, Sosyolojik Bir Bakış (1994-2000)*, İstanbul: Patika Yayıncılık; Birtek, Faruk ve Toprak, Binnaz, (1993), "The Conflictual Agendas of Neo-liberal Reonstruction and the Rise of Islamic Politics in Turkey: the Hazards of Rewriting Turkish Modernity", *Praxis International*, 13 s: 192-211; Gülalp, Haldun, (1999), "Political Islam in Turkey: The Rise and Fall of The Refah Party", *The Muslim World*, 89, s: 22-41; Keyman, Fuat, (1995), "On the Relation Between Global Modernity and Nationalism: The Crises of Hegemony and the Rise of (Islamic) Identity in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, 13, s: 93-120.

durumunda, devlet egemenliği söyleminin dışında ortaya çıkan mekanı doldurma ve toplumsal ilişkilere yeni anlamlar verme işlevini üstlenen yeni toplulukçu söylemlerin, yeni kimlik politikalarının yeşerdiğini görüyoruz (Keyman, 2000 :34). Yani küreselleşme kültürel homojenliğin taşıyıcısı olarak kabul edilen "laik ulusal kimlik" ile "farklılık dilini canlandıran" kimlik siyasetleri arasında bir çatışmaya yol açmıştır (Keyman, 2000: 166-7). 1994 seçimleriyle Refah'ın yükselişinde görülen gelişme, ekonomi alanında kendini "İslami" bir işadamı derneğinin, MÜSİAD (Müstakil İşadamları Derneği)'ın ortaya çıkmasında göstermiştir.

Bunun için benim bu makalede yapmak istediğim, küreselleşme ve Türk iş hayatına etkisini bir anlamda ortaya çıkmasını küreselleşme sürecine borçlu olan bir işadamı derneği olan MÜSİAD örneğinde incelemektedir. Bu bağlamda şu sorulara cevap aramaya çalışacağım: MÜSİAD küreselleşmeyi ne şekilde tanımlıyor ve algılıyor? Küreselleşme MÜSİAD'ın söylem ve aktivitelerinde ne şekilde tezahür etmiştir? MÜSİAD bu sürece karşı ne tür stratejiler geliştirmiştir? Asıl temel soru ise MÜSİAD küreselleşme sürecine eklemlenmiş midir, yoksa bu süreçle çatışma halinde midir?

MÜSİAD Nedir?

Kamuoyunda adını ilk kez basına verdikleri "İşadamlarını Iraklı Mazlumlara Yardım Çağrısı" ilanıyla duyuran MÜSİAD[4], bu ilanda Irak'taki insanlık dışı davranışlara seyirci kalınamayacağını, "komşusu açken tok yatan bizden değildir" ilkesi ışığında bu insanlara yardım edilmesi gerektiğini belirtiyordu (Türkiye, Milliyet, Sabah, Dünya, Milli Gazete, 10 Nisan 1991). MÜSİAD 5 Mayıs 1995 tarihinde İstanbul'da o tarihte yaş ortalaması 33'ün altında bir avuç genç işadamı tarafından kurulmuştur. Tüzüğüne göre dernek, ileri teknolojiye sahip, sınai ve ticari kalkınmasını sağlamış, bunun yanında milli ve manevi değerlerinden taviz vermemiş, emeğin sömürülmediği, sermaye düşmanlığının körüklenmediği, üretimi hakça paylaşan, iç barışı sağlamış, bölgesinde etkin, dünyada hatırı sayılır bir Türkiye'nin oluşumu için kendilerini sorumlu tutar. Çok kısa bir sürede sayıları 3000'i bulan dernek üyesi işadamları, sanayide üretken kaliteyi, satarken dürüstlük ve hakkaniyeti, siyasete yönelirken ahlak ve fazileti esas alma idrak ve şuuru ile Türkiye'nin, bölgenin, İslam dünyasının ve insanlığın gündemine sahip çıkarak ekonomik ve sosyal gelişmeden yana bir sistemin oluşumunu amaç edinmişlerdir (MÜSİAD'ın internet sitesi). Biri İstanbul'daki genel merkez olmak üzere 27 ilde şubeleri vardır. Oldukça yüksek derecede merkezileşmiş ve hiyerarşik örgüt yapısından dolayı bu şubeler İstanbul'daki merkeze bağlıdırlar (Vorhoff, 2000:325). Merkezin, şubelerin sorumluluklarının belirlenmesinde ve dağıtılmasında epey etkisi vardır (Alkan, 1998:157-159). MÜSİAD'ın Almanya'da 6, Amerika'da,

[4] MÜSİAD hakkında yapılan çalışmalar için bkz. Alkan, Haluk, (1998), *Türkiye'de Baskı Grupları: Siyaset ve İşadamı Örgütlenmeleri (Odalar, TUSİAD, MÜSİAD)*, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Buğra, Ayşe (1998), "Class, Culture, and State: An Analysis of Interest Representation by Two Turkish Business Assocations", *International Journal of Middle East Studies*, 30.

Hollanda'da ve Malezya'da 2 tane olmak üzere yurt dışında toplam 42 tane yurtdışı irtibat noktaları vardır. Bu irtibat noktaları arasında İslam ve Orta Asya ülkeleri de bulunmaktadır.

MÜSİAD'ın üyelik politikası diğer bir işadamı derneği olan TÜSİAD'a göre daha esnektir. Bu nedenle bütün sektörlerden küçük, orta-ölçekli ve büyük işletmelerin temsilcileri üye olarak kabul edilirler. Yine de üyelerin çoğunluğunun özellikle Anadolu'daki küçük ve orta-ölçekli işletmelerden oluştuğu görülür. Üyelik şartı olarak ne aradıkları sorulduğunda sadece "ticari ahlaka sahip olmak ve çevrede ahlaklı bir işadamı olarak tanınmak" cevabını vermektedirler (Günaydın, 13 Nisan 1991; Tercüman, 10 Temmuz 1992).

MÜSİAD'ın "Mü"sünün "Müstakil"i temsil ettiğini belirten MÜSİAD'lılar açılımında "Mü'nün, "Müslüman" olarak okunmasının kendilerinin rahatsız ettiğini söylüyorlar. MÜSİAD eski başkanı Erol Yarar, kamuoyundaki yanlış izlenimleri yok etmek amacıyla derneğe "müstakil" ismini verdiklerini belirtiyor. Yarar, "kamuoyundaki dernekler hep bir konuma mal ediliyor, biz bu yargıyı silmek istedik ve bağımsız olduğumuzu belirtmek için derneğe müstakil işadamları dedik" diyor (Güneş, 11 Nisan 1991; Tercüman, 10 Temmuz 1992). Yine Yarar, "büyük sanayicilere ya da tamamen küçük sanayicilere konsantre olmak için var değiliz, adımız bu yüzden müstakil" diyor (Zaman, 27 Nisan 1992; Güneş, 11 Nisan 1991). MÜSİAD hakkında bu genel bilgileri verdikten sonra MÜSİAD'ın küreselleşmeyi nasıl tanımladığını ve algıladığını incelemeye çalışacağım.[5]

Küreselleşme ve MÜSİAD

MÜSİAD üyeleri ile yapılan görüşmelerde, küreselleşmeye olumlu bir olgu olarak baktıklarını gözlemledik.[6] Bunun nedeni girişte de belirttiğim gibi kürselleşme süreçlerinin MÜSİAD'ın ortaya çıkması için uygun ortamı hazırlamış olmasıdır. MÜSİAD üyelerine küreselleşmeden ne anladıkları sorulduğu zaman küreselleşmeyi ticari anlamda küçülen dünya olarak algıladıkları ve teknolojik gelişmeler sonucunda ticaretin ulusal sınırları aşması olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Yani vurgu öncelikle küreselleşmenin iktisadi boyutuna olmuştur. Aslında küreselleşme denince akıllarına gelen küçülen dünyada rekabet gücünü artırarak iyi bir pozisyona sahip olmak. MÜSİAD üyeleri küreselleşmeyi bir süreç olarak algılıyorlar ve bu süreci kendi değerlerini koruyarak yaşamaları gerektiğine inanıyorlar. MÜSİAD eski başkanı Erol Yarar'ın sözleri küreselleşmeyi kaçınılmaz olarak gördüklerini işaret ediyor:

"Haberleşme ve bilgisayar alanındaki hızlı gelişmeler dünyayı küresel bir köye dönüştürmüştür. Eğer biz Müslüman insanlar sıfatıyla dünyadaki bu gelişmeleri

[5] Bu çalışma MÜSİAD'ın birçok şubesinin başkan, başkan yardımcıları veya genel sekreterleri ve genel merkezdeki başkan yardımcısı, genel sekreter ile yapılan derinlemesine mülakatlar ile MÜSİAD'ın yazılı yayınlarının ve belli başlı gazetelerin taranmasına dayandırılmıştır.

[6] Ankara, İstanbul, Konya, Kayseri, Urfa, Gaziantep gibi illerde MÜSİAD il başkanlarıyla veya genel sekreterlerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

yakından takip etmez, onlara katkıda bulunmaz, dünyadaki gelişmeler çerçevesinde plan ve program üretmezsek, o zaman ülkemizin mevcut dağınık siyasi, sosyal ve ekonomik yapısında bir çıkış yolu kalmaz. Bunun için dünyadaki gelişme trendlerini iyi algılayarak dünyaya yeniden bir bakış tesis etmek zorundayız“ (Yarar, tarihsiz: 1).

Küreselleşmenin MÜSİAD'ın söylem ve aktivitelerinde ne şekilde tezahür ettiğini görmek için MÜSİAD'ın temel sloganına ve benimsediği ekonomik modele değinmek gerekiyor. MÜSİAD 1990 yılında kurulduğu zaman MÜSİAD başkanına yöneltilen temel soru bu derneğin kuruluş amacı idi. MÜSİAD eski başkanı Erol Yarar derneğin kurulma nedenini ve diğer işadamı derneklerinden farkını şu şekilde açıklıyor:

"Türkiye'de sanayi ve ticaret odaları ile Odalar Birliği gibi kuruluşlar sanayicinin beklentilerine cevap veremiyor. Bunun için işadamları fikriyatları doğrultusunda ayrı bir teşekkül kurma arzusu içindedirler. Diğer yandan bazı işadamları bulundukları bölgeye hükümetin ilgisini çekebilmek için bu tür birliktelikler oluşturuyor. MÜSİAD'ın kuruluş amacı bunların dışında. Biz ne SİADlar gibi mahalli, ne da TÜSİAD ve TÜGİAD gibi İstanbul ağırlıklıyız. MÜSİAD'ın farkı büyük işletmeler ve holdinglerden ziyade, orta ve küçük ölçekli işletmeleri hedef almasıdır ve Türkiye çapında teşkilatlanmasıdır. Bizim bakış açımız da diğer derneklerden farklı. Türkiye'deki sanayicilerin gelişen dünya şartlarına ayak uyduramadığını tespit ettik. Bunun için yeni bir yapı oluşturduk. Amacımı Türkiye'nin kabuğuna çekilmiş olagelen sanayi yapısını yurt dışına açmak, sanayi ürünlerini pazarlayabilmek veya kendi ürünü ile ilgili dünya teknolojilerini izlemek isteyen sanayicilere yardımcı olmak" (Türkiye, 22 Nisan 1992; Altınoluk, Şubat 1994).

Bu durumda MÜSİAD'ı ortaya çıkaran, Türk işadamlarının dünya ekonomisinde yaşanan değişim ve gelişimlerden geri kaldığı düşüncesi idi.

MÜSİAD'ın söylemlerinden öne çıkan temel vurgu "ahlak". Bunu, MÜSİAD Konya eski başkanı Hüseyin Üzülmez'in şu sözlerinde gözlemlemek mümkün: "MÜSİAD'ın felsefesi, dünyada ekonomik ve sosyal gelişmeler ışığında, yüksek ahlakı hedef edinmiş işadamlarını bir araya getirerek tün insanlığa huzur verecek bir ekonominin alt yapısını oluşması için çalışmaktır" (Dünya, 26 Ağustos 1993). MÜSİAD eski başkanı Erol Yarar da kendisiyle yapılan bir görüşmede "biz ahlaklı kapitalistiz" diyor. "Yüksek ahlakı hedef almış işadamlarıyız biz. salt parasal imaj veren değil, bazı ahlaki motifleri içinde taşıyan, kazandıklarını topluma aktarmayı hedef edinen bir işadamı grubuyuz" (Aydınlık; 24 Kasım 1993). Yarar'ın kapitalizme karşı olduğu nokta "parayı kazanmak için her yol meşrudur" fikri. Çünkü burada hedef kapital sahibi olmak. Oysa Yarar'a göre para bir hizmet aracı olmalı. "Ahlaki değerlerle süslenmiş bir sanayileşme oluşturduğumuz zaman, işçi de sanayici de karşılıklı paylaşımla huzurlu bir toplum olacaktır" diyor (Aydınlık, 21 Kasım 1993). bunun için MÜSİAD üyelerinde aradığı temel özellik ticari ahlak (Günaydın, 13 Nisan 1993; Tercüman, 10 Temmuz 1992). MÜSİAD, kapitalizmin oluşturduğu "Homo Economicus" insan tipini materyalist bir dünya görüşüne sahip olduğu için eleştiriyor. Bu sistemdeki insan tipinin, özellikle maddi güdülerle davranışlarını düzenleyen bir iktisadi-adam olduğunu

savunuyor ve İslam ekonomisi için yeni bir insan tipi önetiyor. bu yeni insan tipi İslami değerlerle işlenmiş"İslam insanı"dır (Şencan,1994: Önsöz). MÜSİAD'a göre insan, iktisadi hayatta İslami prensiplere eğildikten sonra serbest bırakılır. Bu eğitilmiş Müslüman tipidir. aslında örnek sentez, insanı bir yandan maddi sahada teknik bilgilerle geliştirmek, müspet bilgilerle donatmak; öbür yandan da onu faziletli ve ahlaklı yetiştirmektir. Müslüman adamda direksiyon İslam ahlakı ve fazileti, motor bilgisidir. (Balcı, 1994: 111). MÜSİAD'ın temel sloganı da bu örnek sentez olmuştur.

Erol Yarar 21. yüzyıla girerken ticaretin sloganının " iyi ürün, iyi organizasyon, iyi hizmet" olduğunu belirtiyor (Çerçeve, Fuar Forum Özel Sayısı, s: 29-31). MÜSİAD üyeleri ile yapılan görüşmelerde de üretimde kaliteye çok önem verdiklerini gözlemledik. MÜSİAD iyesi işadamları sanayide üretirken kaliteyi, satarken dürüstlük ve hakkaniyeti esas almışlardır.

MÜSİAD üyeleri serbest piyasa ekonomisini Türkiye için en uygun model olarak görüyorlar ve bu modelin de Kur'anda var olduğunu savunuyorlar. İş Hayatında İslam İnsanı başlıklı yayında Hz. Peygamber'in Medine Pazarı'nın temelini attığını ve "fiyatları belirleyen Allah'tır" dediğini vurguluyorlar. Bunun üzerine Müslüman bir toplumun iktisadi düzeni, müdahaleden mümkün olduğunca uzak bir serbest rekabet düzeni olarak tanımlıyorlar. Yani iddialarına göre İslam, serbest teşebbüs, serbest rekabet ekonomisi öngörüyor (Şencan, 1994:6).

"İslam'da Çalışma İlişkileri" başlıklı yazısında Yusuf Balcı da çalışma hayatında sistemin emek, arz ve talebin serbest bir ortamda karşılaştığı, hür pazarlık ortamında çalışma şartlarının belirlendiği, tarafların iradesi ve inisiyatifine dayandığı belirtiliyor. Aynı zamanda, Balcı, seküler sistemden farklı olarak çalışmak ve kazanç elde etmenin salt dünyevi bir iş olmayıp, hesabı ahirette görülecek bir "hak"meselesi ve ibadet olduğunu savunuyor (Balcı, 1994: 115-6). Bunun için de ilişkinin ahlaki boyutunun önemli olduğuna dikkat çekiyor.

Yine Yusuf Balcı, bugünün toplumunda yeni teknolojilere bağlı olarak işletme ölçeğinin küçüldüğünü, üretim ve çalışma ilişkilerinin esnekleştiğini ve ferdileşme eğiliminin olduğunu ifade ediyor. ve toplu ilişkilerden ferdi ilişkilere, çatışmadan dayanışmaya, merkezi ve otoriter yapılanmalardan ademi merkeziyetçiliğe ve katılımcılığa geçiş olduğunu ve bu niteliklerin İslamın çalışma ilişkilerine uygun olduğunu iddia ediyor (Balcı, 1994: 116). Bu durumda MÜSİAD globalleşen dünyada pazar ilişkilerinin MÜSİAD'ın savunduğu temellerle uyumlu olduğunu gösteriyor.

MÜSİAD "risk sermayesi" denen kar-zarar ortaklığına dayalı sistemin bilhassa küçük ve orta boy işletmelerin büyümesinde etkin bir sistem olduğunu ve MÜSİAD olarak hem inanç dünyalarında kökleri bulunan hem de globalleşen modern dünyanın en hızla gelişen sermaye sisteminin ülkemizde gelişmesini teşvik ediyor (Çerçeve,Ekim 1994: 5).

MÜSİAD üyelerine göre Türkiye'de sanayileşme stratejisi ihracatı artırma ve ithalatı ikame etme ilkelerini bir arada benimseyen ve yürüten dual bir ekonomik stratejiye oturtulmalıdır (Yeni Asya, 1993; 9 Mart 1994, Dünya). Bir yandan liberalleşmeden ve ihracata yönelik kalkınmadan söz ederken öbür yandan da ikameci politikalardan yana tavır almaları MÜSİAD'ın Uzakdoğu kalkınma stratejisini benimsediklerini gösteriyor (Güney Kore, Tayvan gibi).

MÜSİAD üyeleri özelleştirmeyi de savunuyor. Fakat bunun ne şekilde yapılacağının önemli olduğunu düşünüyorlar. Özelleştirme konusunda şu tür önerileri var: KİT'ler uygun ödeme koşullarında, yerli sanayicilere satılsın (aksi takdire genel sanayi içinde KİTlerin payı yüzde 50leri bulduğu için bağımsızlık tehlikeye girebilir); arsalar satılmasın, işletme hakkı devredilsin; yabancı sermayeye teknoloji getirme şartı konulsun; özelleştirme yapılırken özel sektör ekeli yaratılmasın (18 Temmuz 1993, Nokta; 10 Ekim 1993, Milliyet; 3 Nisan 1994, Ekonomik Trend).

MÜSİAD üyeleri küreselleşmenin getirdiği değişimler sonucunda devletin yeniden yapılandırılmasını küçülmesini istiyorlar. Onlara göre devletin yeniden yapılandırılması, devlet yetkisinin belli alanlarda başka kuruluşlara devredilmesi anlamına geliyor. Milli düzeyde yetkiler belediyeler ve mahalli yönetimlere verilmeli. Halkı temsil noktasında devlet tek unsur olmaktan çıkmalı ve gönüllü kuruluşlar devreye girmeli. İktisadi alanda merkeziyetçi sistem ve devletçi ekonomik yapı özel sektöre ve pazar ekonomisine dönüşmeli. Sosyal güvenlik alanında özel sigortalar ve aile kurumu ön plana çıkarılmalı. Bu gelişen yapı içinde devletten sadece sosyal ahengin ve güvenliğin sağlanması, milli savunma, eğitim, haksız rekabetin engellenmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, uluslararası rekabette milli firmalara destek vermesi gibi fonksiyonlar beklenmelidir (Yarar, Tarihsiz; Bakış; 3 Nisan 1994, Ekonomik Trend; 18 Temmuz 1993, Nokta).

MÜSİAD Ve Küreselleşme Stratejisi

MÜSİAD'ın hedefi dünya ile bütünleşmiş ve en gelişmiş ülkelerle rekabet edebilen bir sanayi tesis etmek. MÜSİAD üyeleri bölgeselleşme ve bloklaşmanın küreselleşmenin tamamlayıcısı olduğuna inanıyorlar. Çünkü bölgesel entegrasyon stratejisi, küreselleşme ile liberalleşmenin avantajlarının birçoğunu sunmakla birlikte karşılaşılan sorunlara daha etkin çözümler üretebilmektedir (Çerçeve, Fuar Forum Özel Sayısı, s: 102). Bu bağlamda, MÜSİAD'ın küreselleşme sürecine adapte olmak için benimsediği model, Doğu Asya modeli olmuştur. Kuzey Amerika'da NAFTA, Avrupa'da Avrupa Birliği ve Pasifik'te Doğu Asya ülkelerinin oluşturduğu Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği dünyadaki ekonomik üç ana bloğu temsil ediyor. MÜSİAD eski başkanı Yarar'a göre bu üç ana bloklaşmada Doğu Asya bloğu daha başarılı olacaktır. Bunun için dış ticaret politikasını gerileyen Avrupa 'ya yönlendiren bir hükümetin yanlış kart oynayacağını iddia ediyor ve doğru olanın Doğu Asya'yı desteklemek ve onlarla işbirliği yapmak olduğunu belirtiyor. Yarar Doğu Asya'nın başarısını şu faktörlere bağlıyor: güçlü hükümet yapıları, uzun vadeli planlama, yabancı yatırımlar,

temiz yönetim, herkese eğitim, Batı tipi sosyal devlet uygulamalarına ağırlık vermeme, milli benliği ön plana çıkarma, geleneksel değerlere önem verme (Yarar, tarihsiz).

Doğu Asya'nın yanısıra MÜSİAD, İslam Dünyası ve Türk Cumhuriyetleri ağırlıklı bir bloklaşma düşünüyor. Yarar, günümüz dünyasında mücadelenin askeri değil; ekonomik, teknolojik ve kültürel boyutlarının önem kazandığını vurguluyor. Bunun için İslam Konferansı ülkelerinin birlikte hareket ederek Birleşmiş Milletler'de ağırlıklarını koymalarını ve veto hakkı elde etmelerini öneriyor. İlk adım olarak da Pamuk Birliği'nin kurulması gerektiğini belirtiyor (Çerçeve, Fuar Forum Özel Sayısı, s: 29-31). Bu proje ile öngörülen, Yakın Doğu ile Orta Asya pamuk üretici ülkeleri arasında ekonomi ve takiben siyasi işbirliğidir (Bkz. MÜSİAD (der), Pamuk Birliği, İstanbul: MÜSİAD Araştırmaları, cilt: 19, 1996).

MÜSİAD D-8 projesine de destek veriyor. "Dünyada küresel ağların ve işlemlerin ulusal sınırlarını aşarak iktisadi, sosyal ve kültürel hayatı etki altına aldığını, ulusal sınırların geçirgen hale geldiğini ve korumacılığın artık korumadığını, bu gelişmeler çerçevesinde D-8'in Türkiye için, küreselleşmenin fırsatlarından istifade etmesine yarar sağlayacak olan çok boyutlu bir politikaya yönelme imkanı sunacağına inanıyorlar. Çünkü sadece Batı'ya ya da Ortadoğu'ya kilitlenmiş tek boyutlu uluslar arası bir politika izlemek maliyetlidir. Türkiye ancak bölgesel entegrasyonlar ve anlaşmalar yoluyla küreselleşmeden avantaj elde edecektir (Çerçeve, Fuar Forum Özel Sayısı, s: 103).

MÜSİAD' Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üyeliği hakkındaki düşünceleri biraz muğlak. Yapılan görüşmelerde bu konu hakkındaki fikirleri sorulduğu zaman MÜSİAD üyelerinin AB'ye karşı olmadıklarını ancak Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin Türkiye'den daha gelişmiş olması nedeniyle bu üyeliğin Türkiye'ye getireceği dezavantajlarının, avantajlarından daha fazla olduğuna inandıklarını ifade ediyorlar. MÜSİAD üyeleri AB'ye üyelikle beraber kendileri için yeni pazar olanaklarının doğacağının farkındalar ve bu pazarlardan yararlanmak istediklerini açıkça belirtiyorlar. Ama Türkiye'nin altyapısının ne teknolojik, ne de eğitilmiş personel anlamında böyle bir rekabetle baş edemeyeceğini üşünüyorlar (Çerçeve, Kasım-Aralık, 1994). Bu şartlar altında şunları öneriyorlar:

1) Gelir düzeyi yüksek Avrupa ülkeleri ile ekonomik ilişkileri tercihli ticaret rejimi temelinde sürdürmeli,

2) Türkiye İslam ülkeleri ile ekonomik ve siyasi bütünleşme arayışı içinde olmalı. Türkiye'nin dini, tarihi, kültürel bağları, önderlik sahasının İslam dünyası olduğunu göstermekte.

3) KEİB ülkeleri ile ilişkileri somut projeler bazında geliştirmeli,

4) Uzakdoğu ülkeleri ile dış ticaret ve ortak yatırım arayışı içinde olmalı.

Sonuç

Küreselleşme ve MÜSİAD: Eklemlenme mi, Çatışma mı?

1990lı yıllarda kurulan MÜSİAD'ı, üyelerinin çoğunun yüksek eğitimli olduğu, yabancı dil bilen, hatta Batı tipi eğitim tarzı almış kişiler oluşturuyor. Hatta eski başkan Erol Yarar kolej mezunu olup, Boğaziçi'nde ve daha sonra da Amerika'da eğitim almış bir insan. Kendilerini "ilerlemeci muhafazakar" olarak tanımlayan bu Müslüman işadamları, ence küreselleşmeye eklemlenmişlerdir. Teknoloji, bilgi alışverişi gibi konularda Batı'ya açık olan MÜSİAD'lı işadamları, memleketlerinin kökünde olan manevi değerlere sahip çıkma yönünde kendilerini muhafazakar olarak değerlendiriyorlar.

MÜSİAD üyesi işadamları, kapitalist sistemi materyalist görüşünden dolayı eleştirmiş olmalarına rağmen, serbest pazar ekonomisini destekleyen, devletin küçülmesi ve ekonomik hayatta yerini özel sektöre bırakmasını talep eden, özelleştirmeyi savunan bir konuma sahipler. Global ticaretin sloganı olan "iyi ürün, iyi hizmet, iyi organizasyonu" tam anlamıyla benimsiyorlar. Türk sanayici ve işadamlarının dış pazarlara açılmasını, yurt dışından teknoloji getirilmesini, Türk sanayiinin teknoloji, hizmet ve üretimiyle dünya çapında örnek olmasını hedefliyorlar. Bunun için fuarlar, konferanslar düzenleyerek Türk işadamlarının dünya iş çevreleri ile temas kurmalarını sağlamaya çalışıyorlar. Bu açılardan bakıldığında, MÜSİAD'ın kapalı bir ekonomi yerine, dünya pazarlarına açılmış ve bütünleşmiş, rekabet gücü yüksek bir Türk ekonomisi istediklerini görüyoruz. Bu yönde örnek aldıkları temel model Doğu Asya modeli olmuştur. Çünkü kültürel değerlerini ve kimliklerini koruyarak küreselleşmenin icaplarını yerine getirmekte başarılı olan bu model tam da MÜSİAD'ın bahsettiği ve benimsediği küreselleşme modeline uyuyor. İşte tam bu noktada, bir yanlarıyla ahlaka, manevi değerlere sahip çıkan, öbür yanlarıyla serbest pazar ekonomisini, özelleştirmeyi savunan bu "Müslüman" işadamı derneğinin küreselleşmeye eklemlendiğini düşünüyorum.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Haluk, (1998), "Türkiye'de İşadamı Örgütleri ve Devlet", *Birikim*.
- BALCI, Yusuf, (1994), "İslam'da Çalışma İlişkileri" (içinde), *İş Hayatında İslam İnsanı*, İstanbul: MÜSİAD Yayını.
- *Basında MÜSİAD*, sayı:3, Nisan 1994.
- *Basında MÜSİAD*, sayı:4, Ekim 1994.
- BAŞAR, Haşmet, (1994), *İslam Ülkeleri Arasında Ekonomik İşbirliği*, İstanbul: MÜSİAD Yayını.
- BAYRAMOĞLU, Ali, (2001), *Türkiye'de İslami Hareket: Sosyolojik Bir Bakış (1994-2000)*, İstanbul: Patika Yayıncılık.
- BOLAT, Ömer, (1994), "Türkiye'nin Gümrük Birliği Macerası", *Çerçeve*, Kasım-Aralık.
- BUĞRA, Ayşe, (1998), "Class, Culture, and State: An Analysis of Interest Representation By Two Turkish Business Assocations", *International Journal of Middle Eastern Studies,* No:30.
- *Çerçeve Dergisi*, MÜSİAD Yayınları.
- İkinci Uluslararası İş Forumu: İslam Ülkeleri Arasında Global İş Ağı, *MÜSİAD Bülten*, 20-22 Kasım 1996 .
- KATIRCIOĞLU, Erol, (1995), "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi.*
- KEYMAN, Fuat, (2000), *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, İstanbul: ALFA.
- MÜSİAD İnternet Sitesi: www.musiad.org.tr
- ŞENCAN, Hüner, (der) (1994), *İş Hayatımda İslam İnsanı*, İstanbul: MÜSİAD Yayını.
- VORHOFF, Karin, (2000), "Türkiye'de İşadamı Dernekleri: İşlevsel Dayanışma, Kültürel Farklılık ve Devlet Arasında" (içinde), *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları
- YARAR, Erol (tarihsiz), *21. Yüzyıla Girerken Yeni Bir Bakış*, İstanbul: MÜSİAD Yayınları.
- YARAR, Erol (1994), "Kurt Kuzu Aslan", *Çerçeve*, yıl:3, sayı:12.
- Yeni Bir Doğuş, Yeni Bir Diriliş: D-8, *MÜSİAD Bülten*, Haziran-Temmuz 1997.
- YELDAN, Erinç, (2001), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye*, İstanbul: İletişim.

SUMMARY

The world economy and politics have been experiencing significant changes and transformations for the last two decades. When we talk about globalization, we refer to those changes in the economic, socio-cultural and political spheres. In economic sphere, we come across a tremendous increase in the amount of capital, trade, foreign investment employed. In the political sphere, the process of interconnectedness of societies through globalization of economic activities, developments in the technology sector challenge the authority of nation-states. In the socio-cultural sphere, the changes has showed up itself in the rise of identity politics. Turkey could not isolate itself from these ongoing changes; then, the globalization processes have affected the social, cultural, political and economic developments in Turkey, especially, since 1980s. Because with the adaptation of structural adjustment and stabilization program under the auspices of IMF and world Bank, Turkey tried hard to integrate itself to the global economy. On the other side, in the political and cultural spheres, Turkey witnessed the rise of political and economic Islam; the former represented by Refah Party and the latter represented by MÜSİAD. In this article, I tried to analyze the impact of globalization processes on an Islamic Turkish businessmen association through answering the following questions, how MÜSİAD defines and perceives globalization, how globalization takes place in the discourse and strategies of MÜSİAD. The main question I look for answer is whether MÜSİAD has integrated itself to the globalization processes or it is in conflict with these processes. MÜSİAD perceives globalization as an unavoidable process to which Muslims should develop strategies to take advantage of it. The members talk mostly about its economic dimension and defines globalization as the emergence of a borderless market. They take globalization as something positive. They support free market economy and legitimate their idea through basing it on Islamic values. They take the East Asian model to develop their globalization strategy; the formula is that they should integrate themselves to the world economy and take advantage of it to improve Turkey's position in the world, with protecting their cultural values and identities. At this point, I argue that MÜSİAD has integrated itself to the globalization processes through it on an Islamic discourse.